

NUTQDA SO'Z BOYLIGINI KAMLIGI VA SABABLARI

Choriyeva Aysha Qo'ng'ratovna

Surxondaryo viloyati Muzrabot tumani MMTBga qarashli 2-umumiy o'rta ta'lim maktabining til adabiyot fani o'qituvchisi.

Annotatsiya: *Maqolada nutqda so'z boyligini kamligi va sabablari mavzusiga oid misollar berilgan. Bu tushuncha, so'zlar sonining ozligi, nutqni aniqlashda qiyinchiliklarga olib keladi. Bu sabablar tavsiflanishi qandayligi va ularning nutqga ta'sirining qanday bo'lishi haqida xabar beriladi.*

Kalit so'zlar: *Nutq, so'z boyligi, kognitiv qiyinchiliklar, o'ziga ishonch faol tinglash, lug'at.*

Nutqda so'z boyligining yetishmasligi, so'z va iboralarning cheklangan doirasi tufayli shaxs o'z fikrlarini samarali ifoda eta olmaydigan vaziyatni anglatadi. Bu g'oyalar, tushunchalar va his-tuyg'ularni ifoda etishda qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin, bu esa muloqotda qiyinchiliklarga olib keladi. Nutqda so'z boyligi yetishmasligini boshdan kechirayotgan odamlar to'g'ri so'zlarni topishda qiynalishi mumkin, bu esa to'xtab qolish, takrorlash yoki noaniq tilga tayanishga olib keladi. Ushbu cheklov samarali muloqotga to'sqinlik qilishi va ma'ruzachi va tinglovchining umidsizlikka olib kelishi mumkin. Bu turli yo'llar bilan namoyon bo'lishi mumkin, masalan, to'g'ri so'zlarni topish uchun kurash, noaniq yoki umumiy iboralarni ishlatish yoki bir xil so'z va iboralarni tez-tez takrorlash.

Nutqda lug'at yetishmasligining mumkin bo'lgan sabablarini tushunish odamlarga o'zlarining ifoda qobiliyatlarini oshirish strategiyalarini ishlab chiqishga yordam beradi. Ushbu muammoga yordam beradigan ba'zi omillar:

☒ Til bilan cheklangan ta'sir: Kitoblar, suhbatlar yoki ta'lim manbalari kabi tilga boy tajribalardan foydalanish imkoniyati cheklangan muhitda o'sish lug'at rivojlanishini cheklashi mumkin. So'z va tushunchalarning keng doirasiga ta'sir qilmaslik o'zini samarali ifoda etish qobiliyatiga to'sqinlik qilishi mumkin.

☒ Ta'lim darajasi: noto'g'ri rasmiy ta'lim yoki cheklangan sifatli ta'lim so'z boyligini o'zlashtirishga ta'sir qilishi mumkin. To'g'ri yo'l-yo'riqsiz yoki ta'lim sharoitida keng doiradagi so'zlarga ta'sir qilmasdan, odamlar o'zlarining so'z boyligini kengaytirishda qiynalishi mumkin.

☒ Til to'siqlari: Ikkinchi tilni o'rganayotgan shaxslar uchun lug'atning cheklanganligi yangi so'zlar va iboralar to'plamini o'zlashtirish bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Bu jarayon vaqtni, amaliyotni va turli kontekstlarda til bilan tanishishni talab qilishi mumkin.

☒ Kognitiv qiyinchiliklar: Ba'zi odamlar lingvistik ma'lumotlarni qayta ishlash va saqlash qobiliyatiga ta'sir qiluvchi o'ziga xos kognitiv qiyinchiliklarni

boshdan kechirishi mumkin. Disleksiya yoki kognitiv buzilishlar kabi sharoitlar lug'at rivojlanishiga va nutq ishlab chiqarishga ta'sir qilishi mumkin.

☒ Motivatsiya yoki o'ziga ishonchning yo'qligi: motivatsiyaning pastligi yoki o'ziga ishonchning yo'qligi insonning so'z boyligini kengaytirish uchun minimal harakatga olib kelishi mumkin. Xato qilishdan qo'rqish yoki omma oldida gapirishdan qo'rqish ham so'z boyligining o'sishiga to'sqinlik qilishi mumkin.

Nutqdagi cheklangan lug'at muammosini hal qilish uchun odamlar bir nechta strategiyalarni qo'llashlari mumkin:

1. O'qish: Muntazam o'qish bilan shug'ullanish odamlarni yangi so'zlar, kontekstlar va g'oyalar bilan tanishtirishi mumkin. Romanlar, maqolalar va turli janrlarni o'qish so'z boyligini kengaytirishga yordam beradi va samarali muloqotni osonlashtiradi.

2. So'z boyligini oshirish mashqlari: Yangi so'zlarni o'rganish va mashq qilishga qaratilgan mashg'ulotlar bilan shug'ullanish foydali bo'lishi mumkin. Bu faoliyatlar jumboqlar, lug'at viktorinalari yoki lug'at yaratish ilovalaridan foydalanishni o'z ichiga olishi mumkin.

3. Faol tinglash: Boshqalarni faol tinglash yangi so'zlar va iboralar bilan tanishishni ta'minlaydi, shuningdek, ular ishlatilgan kontekstni tushunishga yordam beradi. Bunga suhbatlar, podkastlar, radio dasturlari yoki ma'ruzalar orqali erishish mumkin.

4. Yozish: Muntazam yozish amaliyoti odamlarga so'z boyligi bilan tajriba o'tkazish va turli kontekstlarda so'zlardan foydalanishni chuqurroq tushunish imkonini beradi. Yozish, shuningdek, o'rganilgan so'z boyligini mustahkamlashga yordam beradi va yangi so'zlarni yanada chuqurroq o'rganishga undaydi.

5. Yordam so'rash: Agar so'z boyligi bilan kurashish kundalik hayotga ta'sir qilsa yoki sezilarli qiyinchilik tug'dirsa, nutq terapevti, til o'qituvchisi yoki o'qituvchidan yordam so'rash foydali bo'lishi mumkin. Ular muammoni hal qilish uchun yo'l-yo'riq, yordam va aniq strategiyalarni taqdim etishlari mumkin.

Nutqda so'z boyligini yaxshilash vaqt va kuch talab qiladi. Ushbu strategiyalardan foydalanishda izchillik, sabr-toqat va qat'iyatlilik bilan birga, odamlarning so'z boyligini oshirishga yordam beradi va o'z nutqida ishonchli va aniqroq bo'ladi.

Nutqdagi lug'at yetishmasligini bartaraf etish ko'pchilik uchun qiyin bo'lishi mumkin, ammo ba'zi strategiyalar va izchil amaliyot bilan kuchliroq so'z boyligini yaratish va til ko'nikmalarini yaxshilash mumkin. Quyida ushbu muammoni hal qilishga yordam beradigan bir necha kengaytirilgan maslahatlar va yondashuvlar mavjud:

Keng qamrovli o'qing: O'qish - bu o'zingizni keng doiradagi so'z boyligi bilan tanishtirishning eng yaxshi usullaridan biri. Turli janrlardagi kitoblar, maqolalar va materiallarni tanlang va buni kundalik odatga aylantiring. Yangi so'zlarning konteksti va ma'nosiga e'tibor bering va ularni tushunishni mustahkamlash uchun ularni turli jumalalarda ishlatishga harakat qiling.

Lug'at va tezaurusdan foydalaning: O'qish yoki boshqa faoliyat davomida notanish so'zlarga duch kelganingizda, ularning ma'nosi va ishlatilishini tushunish uchun ularni lug'atdan qidirib toping. Bundan tashqari, tezaurusdan foydalanish sinonimlarni topishga va so'z boyligini kengaytirishga yordam beradi.

So'z jurnalini yuriting: Siz duch kelgan yangi so'zlarni yozib olish uchun shaxsiy lug'at jurnalini tuzing. Ularning ta'riflari, misol jumalari va boshqa tegishli ma'lumotlarni kiriting. Ushbu jurnalni muntazam ravishda ko'rib chiqing va so'zlarni yozish va nutq mashqlarida ishlatishga harakat qiling.

So'z assotsiatsiyasi va so'z o'yinlarini mashq qiling: So'z birikmalarini o'ynash yoki turli lug'at o'stirish mashg'ulotlarini o'tkazish orqali so'z boyligingizni oshiring. Misol uchun, siz so'zni tanlashingiz va iloji boricha ko'proq o'zaro bog'liq so'zlar yoki tushunchalar haqida fikr yuritishingiz mumkin.

So'z ildizlari, old qo'shimchalari va qo'shimchalarini o'rganing: So'z ildizlari, old qo'shimchalari va qo'shimchalarini tushunish notanish so'zlarning ma'nosini ochishga yordam beradi. Umumiy so'z ildizlari va affikslarini o'rganing, so'z yasashdagi qoliplarni bilib oling.

Suhbat va munozaralarda ishtirok eting: boshqalar bilan suhbatlarda, muhokamalarda va bahslarda faol ishtirok eting. Bu amaliy sharoitda yangi lug'atni eshitish va undan foydalanish imkoniyatini beradi. Agar notanish so'zga duch kelsangiz, tushuntirish so'rashdan tortinmang.

Yangi so'zlarni kontekstda qo'llashni mashq qiling: ta'riflarni yodlashning o'zi etarli emas; suhbatlaringizga va yozishingizga yangi so'zlarni kiritishni mashq qiling. Bu sizning tushunchangizni mustahkamlashga va so'zlarni to'g'ri ishlatishda qulaylik darajasini oshirishga yordam beradi.

Esda tutingki, kuchli lug'atni yaratish vaqt va izchil harakat talab qiladi. Yangi so'z va iboralarni kundalik tilingizga kiritishga ongli ravishda harakat qiling va nutqda lug'at yetishmasligini bartaraf etish uchun ularni muntazam ravishda ishlatishni mashq qiling.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Carter, R., & McCarthy, M. (2003). Vocabulary and language teaching. Routledge.
2. Nation, I. S. (2001). Learning vocabulary in another language. Cambridge University Press.
3. Schmitt, N. (2008). Review article: Instructed second language vocabulary learning.
4. Okhunov, M., & Minamatov, Y. (2021). Application of Innovative Projects in Information Systems. European Journal of Life Safety and Stability (2660-9630), 11, 167-168.

5. Minamatov, Y. E. O. G. L., & Nasirdinova, M. H. Q. (2022). Application of ICT in education and teaching technologies. *Scientific progress*, 3(4), 738-740.

6. Khasanboyevich, K. J., & Ugli, Z. S. I. (2022). Software Technologies for Research and Development of Linguistic Models. *American Journal of Social and Humanitarian Research*, 3(5), 314-320.